

Ștefan OPREA

Piatra Neamț

Angajăm clown tânăr!

Matei Vișniec revine la Piatra Neamț, unde, imediat după intrarea lui în „legalitate“, adică în 1990, Nicolae Scarlat îi deschidea cariera dramaturgică excepțională cu piesa *Bine, mamă, dar ăștia povestesc în actul doi ce se întâmplă în actul întâi* – spectacol care a făcut vâlvă la vremea respectivă. Tot aici, i-au mai fost jucate piesele *Trei zile cu Madox*, *Ultimul Godot* (1991) și *Buzunarul cu pâine* (1994) sub aceeași semnătură regizorală.

Acum, regizoarea Louise Dănceanu a montat **Angajare de clown**, poate cea mai tristă dintre piesele dramaturgului.

În filmul său din 1970, *Clovnii*, Federico Fellini aducea un emoționant omagiu unei arte pe cale de dispariție; era un adevărat ritual închinat ciroului, care pierdea – prin invazia tehnicii și a performanței sportive – arta comicului pur și ingeniozitatea poetică. Marele regizor își extindea însă reflecția asupra artei în general, asupra bătrâneții și morții, asupra tainicelor izvoare ale miracolului. *Angajare de clovni*, piesa lui Matei Vișniec, ne amintește clar opera felliniană, dacă nu cumva va fi fiind chiar un omagiu nemărturisit adus acesteia. Vișniec a scris-o atunci când, ca și Fellini, și-a dat seama că timpul comediei, al râsului nestăpânit și sincer a trecut, că nu mai e loc pentru așa ceva și că, deci, artistul comic, clownul își trăia ultimele clipe. Asta e tema piesei: retragerea, dispariția, moartea ultimilor clovni. Trei dintre ei, bătrâni, bolnavi, inutili și triști, se adună – cu ultimele speranțe – în fața unei uși pe care se află un anunț: *Angajăm clown bătrân*. Ușa însă nu se va deschide și nimeni nu va veni să-i angajeze. Așteptare zadarnică; ca și la Beckett, Godot nu va apărea. Sugestia beckettiană e limpede și aici, ca și în *Bine, mamă...* Așteptând, cei trei își evocă momentele de glorie de altădată și se amăgesc cu speranța că mai e nevoie de ei și că ei mai sunt în stare de funcționare, de creație. Spectacolul lor e grotesc și tragic totodată; amintirile, evocările, confesiunile autobiografice, incursiunile poetice în domeniul imaginarului sunt expresii ale unei existențe tragice, abil fardate în comic și grotesc. Peste toate, plutește aburul dens al unei parabole existențiale. Spațiul scenic în care se desfășoară întristătorul spectacol al celor trei clovni – în fapt, trei ipostaze ale condiției artistului aruncat înafara societății de indiferența semenilor – este o arenă de circ absolut goală, semnificând pustiul din noi și pustiul din lume. Doar o ușă, dincolo de care ar putea fi salvarea sau moartea. Ei bine, dincolo de ușă e moartea. Cei trei se aflau, deci, la capătul vieții sau, mai bine zis, la capătul existenței lor artistice. Când unul dintre ei moare – după ce făcuse o ultimă demonstrație a puterii miraculoase a artei sale – și când ușa se deschide, în sfârșit, constatăm că dincolo de ea nu era decât cimitirul clovnilor. Tonalitatea tristă de până atunci capătă reflexe tragice.

Spectacolul pietrean semnat de Louise Dănceanu nu adoptă prioritar această tonalitate, o trece în subsidiar, mizând în primul rând pe clovneria propriu-zisă, care conferă reprezentației o undă de veselie, la care publicul spectator aderă fără rezerve. Cheia pusă, regizoral, la începutul portativului reclama, astfel, un alt tempo (*allegro*) de desfășurare decât cel reclamat de text. Nu știu dacă distribuția (alcătuită din actori tineri) a determinat-o pe regizoare să aleagă această cheie sau, poate invers, regizoarea și-a ales o distribuție tânără care să poată veni în întâmpinarea viziunii ei. Avem, astfel, trei clovni care ne spun doar că sunt bătrâni, obosiți și bolnavi, în realitate ei fiind foarte vioi, mișcându-se alert și realizând cu abilitate numere de performanță. Dispare, în felul acesta, unda de tristețe, funciară textului. Doar în două sau trei momente, în care alertețea se mai potolește, această undă de tristețe își intră în drepturi. Și publicul o simte, și-o asumă și reacționează cu aplauze. Ceea ce înseamnă că nu de dragul publicului – cum ni s-a spus – a fost aleasă cheia mai sus amintită.

Spațiul scenic e, și el, altfel decât ne obișnuiseră spectacolele anterioare cu această piesă. Adică nu un *spațiu gol* și o ușă („axa de simetrie a piesei”, cum indică autorul), ci o arenă de circ (sau, poate, o scenă de teatru) cuprinzând diferite obiecte specifice unei reprezentații care a fost; de ele se tot împiedică (voit) personajele (sursă de haz). Ușa, dincolo de care ar trebui să fie cimitirul clovnilor, e înlocuită cu o ladă de recuzită (din care cade, la un moment dat clovnul mort mai demult).

O noutate pe care o aduce Louise Dănceanu e personajul feminin, Lolla, femeia de serviciu. Nu-i o invenție absolută, e Lolla pomenită în text, partenera fraților Fernando, care a avut un accident în arenă și care acum e invalidă; a ajuns servitoare în circul în care a strălucit ca artistă. Chiar dacă nu are replici, evoluția ei îi dezvăluie biografia. Prezența ei nu schimbă cu nimic traiectoriile celor trei clovni, dar îmbogățește și colorează frumos nu numai imaginea, ci și sensurile.

Cei trei clovni sunt interpretați de Cezar Antal, Tudor Tăbăcaru și Victor Giurăscu, toți cu remarcabilă poftă de joc și cu evidentă aderare la tonalitatea propusă de regizoare, personajele lor dezvăluindu-și cu zel rămășițele unei biografii artistice și capacitatea de a crede că încă se mai poate. Dar actorii arată că chiar se mai poate, numerele de circ pe care le execută, Cezar Antal mai ales, presupunând forță și abilitate fizică. Dacă acceptăm cheia propusă de regizoare, actorilor nu avem ce le reproșa. Plăcerea cu care joacă e contaminantă.

Finalul aduce un plus de emoție. Peppino moare – după ce făcuse o demonstrație de cum se mimează moartea. Dar el nu mai e târât dincolo de ușă, în cimitirul clovnilor, ci e înmormântat chiar în arenă, acoperit cu frunze de recuzită. Ideea ar fi – dacă am înțeles bine – că locul de veci al artistului nu e un mormânt oarecare, aruncat oriunde, ci e chiar acolo unde și-a risipit viața și talentul, adică în scenă/arenă.

Teatrul Tineretului Piatra Neamț – Angajare de clovn de Matei Vișniec. Un spectacol de Louise Dănceanu. Cu: Tudor Tăbăcaru (*Peppino*), Victor Giurescu (*Filippo*), Cezar Antal (*Nicollo*), Adina Suci (*Lolla*), Florin Mircea jr. (*Totolino*). Data premierei: 17 februarie 2007.